

Hoe verder met het versterken van de onderwaternatuur Waddenzee

Datum: 13-11-2022
Status: Definitief
Door: Michiel Firet, Martha Buitenkamp, Ingrid van Beek

Introductie

PRW heeft op verzoek van LNV gewerkt aan de concretisering streefbeeld onderwaternatuur omdat duidelijk was geworden dat de vigerende (afrekenbare) doelen voor de onderwaternatuur van de Waddenzee te beperkt zijn. In 2021 heeft PRW daarom met hulp van velen “Een duik in de Waddenzee, concreter streefbeeld voor een weerbaar en zelfredzaam ecosysteem onder water”¹ uitgebracht. De kern is het conceptueel model langs zes bouwstenen. Langs deze bouwstenen zijn 6 leidende principes en 34 concrete doelstellingen uitgewerkt. Dit zijn kwalitatieve doelstellingen, een samenhangend geheel dat duidelijk richting geeft. Maar om deze echt te kunnen toe passen, is een verdere verdieping nodig.

Ook is gekeken in hoeverre het vigerende beschermingsregime aanknopingspunten bevat om de ontwikkeling van dit streefbeeld te ondersteunen². Dat bleek maar in beperkte mate het geval. Geopperd is dat deze aanknopingspunten wel te vinden zijn in het internationale en door Nederland

¹ https://rijkewaddenzee.nl/wp-content/uploads/2021/11/211102-PRW-OWN-4067_Brochure_streefbeeld-onderwaternatuur_digitaal.pdf

² https://rijkewaddenzee.nl/wp-content/uploads/2022/03/21-054-Handelingsperspectief-onderwaternatuur-Waddenzee_eindversie-dd-06212021.pdf

ondertekende OSPAR verdrag en in de Europese Kaderrichtlijn Marien (KRM). De KRM is niet van toepassing verklaard voor de Waddenzee. Dit is nader onderzocht in een door PRW georganiseerde bijeenkomst op 20 september 2022³. Daar bleek dat OSPAR en KRM mogelijk aanvullend kunnen zijn op het huidige beschermingsregime.

Zowel de operationalisering van het streefbeeld als de beleidsmatige verankering daarvan vragen om vervolgstappen. Deze stappen kunnen niet meer door PRW worden gezet, omdat PRW eind 2022 stopt. In deze notitie wordt daarom een aantal suggesties gedaan voor de partijen die de taken van PRW gaan overnemen.

Doelformulering

In het PRW advies streefbeeld onderwaternatuur zijn de doelen niet gekwantificeerd en daarmee moeilijk te volgen op doelbereik. Maar de vraag is of de doelen voor de (onderwater)natuur van de Waddenzee wel meetbaar en afrekenbaar moeten en/of kunnen zijn? Aan een - te ver doorgevoerde - kwantificering zitten voor dynamische ecosystemen risico's. En, mede door klimaatverandering, gaat het mariene ecosysteem van de Waddenzee ook nog veranderen. Een te statisch kwantitatief doelbereik gaat beleid en beheer niet helpen. Inhoudelijke doelformulering voor het conceptueel model van de onderwaternatuur van de Waddenzee als geheel en van de zes bouwstenen daarbinnen is dan ook nog niet eenvoudig. Wanneer is het goed genoeg?. Kies bewust tot hoever je voor beleid en beheer het doelbereik wilt kwantificeren.

Actie 1. Doelformulering

Vraag advies aan een multidisciplinair, wetenschappelijk samengesteld team om hier conceptueel verder invulling aan te geven. Kijk daarbij ook naar de andere grote wateren; in ieder geval de Zuidwestelijke Delta en de Noordzeekustzone. Bezie waar de PAGW voor de dynamische natuur van zee, kusten en estuaria conceptueel behoefte aan heeft. Neem hiervoor de tijd. Neem een ruimtelijke vertaling waar mogelijk mee in de opdracht. Dus vraag antwoorden op de vraag welke deelgebieden voor welk deeldoel (de samenhangende subdoelen behorende bij een van de zes leidende principes) belangrijk zijn. En op welke schaal van bijvoorbeeld een komberging met achterland, ecotoop of eco-element.

Bandbreedte

Om het streefbeeld te kunnen realiseren is een duidelijk ontwikkel- en verbeterpad nodig met een baken en een route. In het document "Een duik in de Waddenzee" is dit concreter gemaakt door het benoemen van kenmerken, parameters en kritische waarden. Als het lukt deze kritische waarden 'te laden' ontstaat er een duidelijker, te monitoren koers naar een rijke onderwaternatuur Waddenzee.⁴ Of, anders gesteld, definieer een bandbreedte waarbinnen het ontwikkelpad 'per definitie' goed is. Dat is de betekenis van het begrip 'kritische waarden'. De uitdaging is om dit in samenhang, dus op het niveau van het ecosysteem functioneren, concreter te maken. Door de uit te werken kenmerken en hun parameters bewust te kiezen en daarna per parameter de kritische waard(en) te definiëren. Dat geeft een concreter beeld van het ontwikkelpad (waar is wat en hoe te verbeteren) en de bandbreedte om dat pad in de gaten te houden. Het advies 'Een duik in de Waddenzee' en de bijbehorende vier meer uitgewerkte documenten geven voorbeelden en praktische handvatten. Benut die bij verdere toepassing van deze denklijn.

³ [KRM/Ospar en Waddenzee - Programma naar een Rijke Waddenzee](#)

⁴ Als koers wordt gezien de ontwikkelingsrichting, stappen op weg naar de beoogde optimale situatie. Een richting, minder een meetbaar en minder afrekenbaar eindresultaat.

Beleid en beheer dienen zich binnen die bandbreedte te begeven en de kritische waarden in de gaten te houden. Dus te gebruiken als signaalfunctie én als inspiratie voor systemische verbetering. Het is niet erg hierbij een kwalitatieve benadering te kiezen. Het is immers op basis van consensus met voldoende inbreng van kennis en systeembegrip.⁵ Daarmee kan worden afgezien van het definiëren van kwantitatieve doelen als x ha. diepe geul als een statisch doel zich slecht verhoudt met een sterk dynamisch systeem.

Actie 2. Uitwerking in pragmatische tabellen

Voor een aantal van de bouwstenen uit het streefbeeld onderwaternatuur is veel kennis beschikbaar. Die maakt het mogelijk kenmerken, parameters en kritische waarden te operationaliseren. Het document “Duik in de Waddenzee” en de vier bijbehorende rapporten bevatten daarvoor al een aantal voorzetten. Daarnaast kan goed gebruik worden gemaakt van de systematiek, kennis en data die KRM en OSPAR bieden. Zo zijn onder OSPAR indicatoren ontwikkeld.⁶ KRM gebruikt veel van deze indicatoren als criteria voor de 11 KRM descriptoren. Daarnaast heeft KRM ook zelf indicatoren ontwikkeld zoals bijvoorbeeld de BISI (Benthische Indicator Soorten Index). En hoewel de Waddenzee niet onder de KRM valt, kunnen deze wel degelijk voor de Waddenzee gebruikt worden.

Deze uitwerkingsslag kan worden vormgegeven samen met wetenschappers, belangenbehartigers (voor bescherming en gebruik) en beheerders. Zet een pragmatische stap. Ga met elkaar in gesprek om de kenmerken en hun waarden te bepalen. Hiervoor kunnen de voorzet-tabellen in bijlage B van het advies benut worden. Het zou mooi zijn om vervolgens stil te staan bij een ruimtelijke vertaling. Zijn kombergingen met hun achterland of delen daarvan onderscheidend van elkaar? Of biedt de ZES1-ecotopenkaart of ecologische kansenkaarten handvatten?

De rol van de mens in het Waddenecosysteem is complex, zeker onder water. De mens is een externe driver (klimaatverandering, sturende invloed hydrodynamiek) en heeft binnen de Waddenzee impact (drukfactoren). Maar de mens reikt anderzijds de natuur ook de helpende hand (natuurherstel en -ontwikkeling). Het is nodig om bij de uitwerking de betekenis van de mens binnen de ecosysteembenadering te onderscheiden. Over welk ecologisch mechanisme gaat het echt en welke randvoorwaarden zijn daarvoor te formuleren? Een voorbeeld, de huidige afsluitdammen leiden tot een ondiepere Waddenzee. Een verticale temperatuurgradiënt is nodig voor vissen zoals de schol. Diepere geulen bieden deze soort een plek. Herstellen van het getijdeprisma, dus vergroting van de komberging, herstelt diepere geulen, vergroot hier de temperatuurgradiënt en biedt voor deze soorten meer leefgebied, ook bij verdere opwarming. Daarom, vergroot de kombergingen met achterland, met minimaal 5% en herstel getijprisma's.

Bij het opstellen van indicatoren wordt onderscheid gemaakt tussen *toestandindicatoren* en *drukfactorindicatoren*. Het blijkt dat drukfactoren het makkelijkst meetbaar zijn. Een pragmatische invalshoek is daarom om aan dergelijke drukfactoren prioriteit te geven bij het opzetten van indicatoren en monitoring. Maar deze aanpak kent ook risico's, een welles/nietes vanuit verschillende kijkrichtingen op de natuur. Wij pleiten ervoor dat ook systeemkenmerken beter in beeld komen, omdat juist de combinatie van systeemdata en de ontwikkeling van drukfactoren een integraal inzicht kunnen geven.

Het resultaat kan benut worden bij beleid- en beheerplannen zoals het Beleidskader Natuur Wadden 2022 (in voorbereiding), het streefbeeld Wadden van de PAGW (in ontwikkeling), het

⁵ Bijvoorbeeld, afspreken 10% vergroting van het areaal komberging Borndiep t.o.v. situatie 2020

⁶ [OSPAR Commission | Protecting and conserving the North-East Atlantic and its resources](#)

Integraal Beheerplan (in voorbereiding) en andere beleids- en beheerontwikkelingen voor de Waddenzee én de aanliggende kustzones (vaste wal en eilanden). De hier door voorgestelde acties kunnen ook als beheerplanacties worden geborgd. Bij een update kan dan het resultaat worden ingezet.

KRM/OSPAR

KRM en OSPAR bieden qua kennis en systematiek veel. De komende jaren zal ook in KRM/OSPAR verband de invulling van de ecosysteembenadering, als het gaat om het voedselweb, beter worden vertaald naar indicatoren. De zoektocht van PRW in het kader van streefbeeld OWN wordt in die zin breed herkend. Dit geldt ook voor het formuleren van referentiesituaties (de goede milieutoestand) en streefwaarden. Er zal meer aandacht komen voor het integraal beoordelen van cumulatie van drukfactoren en de formulering van milieudoelen in relatie tot de goede milieutoestand. Dit kan de uitwerking van het streefbeeld OWN goed helpen

Actie 3 : aansluiten bij OSPAR/KRM

Hoewel de KRM niet van toepassing is verklaard op de Waddenzee, zijn de afspraken uit OSPAR wel van kracht. De Waddenzee kan daarom nu al als beschermd gebied aangemeld worden bij OSPAR. Daarmee wordt het meer vanzelfsprekend de OSPAR systematiek te benutten voor de Waddenzee en wordt de noodzaak duidelijk om te voldoen aan de afspraken die in OSPAR zijn vastgelegd. Daarmee ontstaat ook een betere verbinding met de KRM inzet voor de Noordzee, omdat ook op grond van de KRM in moet worden gegaan op externe werking en daarbij de relatie tussen de Noordzee en de Waddenzee te betrekken.

Vanuit de trilaterale samenwerking rond de Waddenzee is er veel voor te zeggen om de aanpak als het gaat om KRM en OSPAR in Nederland gelijk te trekken met de aanpak van Duitsland en Denemarken. De KRM wordt in 2023 herzien. Dat is mogelijk een goed moment voor Nederland om de werking hiervan ook op de Waddenzee van toepassing te verklaren. De KRM is op een aantal punten aanvullend op de KRW, maar overlapt ook. Mogelijk helpt het laten opstellen van een “verschillenanalyse” om duidelijk te maken wat KRM aanvullend voor de Waddenzee kan toevoegen.